

necessariae; siquidem hae operationes, cum penes liberam potestatem hominis non sint, operationibus rerum naturalium quodammodo assimilantur¹.

XXII. ACTUS IMPERATUS — ACTUS ELICITUS. *Actus elicitus* sunt qui per se ad voluntatem pertinent, ab eaque tamquam actiones eius propriae immediate producuntur; e. g., *velle*, *consentire*, *eligere*. *Imperati* dicuntur illi, qui per alias facultates a voluntate motus producuntur, ita ut ad voluntatem spectent, non prout ab ipsa producuntur, sed prout movet alias potentias ad exerendos actus sibi proprios; e. g., *contemplatio*, *deambulatio*. « Hoc interest inter elicere actum, et imperare, quod habitus, vel potentia elicit illum actum, quem producit nullo mediantem; sed imperat actum, qui producitur mediante potentia, vel habitu inferiori circa obiectum illius potentiae² ». Ex quo patet actum *elicatum* esse rationem, cur actus *imperatus* habeatur, proindeque hunc ab illo dependere.

XXIII. ACTUS PRIMUS — ACTUS SECUNDUS. 1° *Actus primus* dicitur tum prima forma, seu essentia rei, tum eius integritas. *Actus secundus* est eius operatio: « Actus primus est qui dat esse et speciem et rationem ei, cuius est actus. Actus vero secundus non est principium operationis, sed ipsa operatio³ ». Hoc sensu malum physicum consistere docetur in amotione *actus primi*, uti caecitas in animali, quia est privatio perfectionis, quae requiritur ad integritatem rei; malum autem culpae in amotione *actus secundi*, quia est privatio perfectionis, quam recta operatio ex postulat. 2° *In actu primo* res ita, vel non ita dicitur esse respectu capacitatis, quam ad aliquod habet, vel non; puta qui dormit, videt *actu primo*, id quod de caeco asseri nequit. *In actu secundo*, si iam possidet illud, a quo denominatur, uti Tullius *actu secundo* fuit orator. 3° *Actus primus* accipitur pro ipsa potentia; sic voluntas *actus primus* vocari solet: *Actus secundus* pro ipsa operatione. 4° *Actu primo* res dicitur operari, si conditiones in ea adsint, quae ad operandum requiruntur, ita ut si hae omnes in ea concurrant, *actus primus* dicatur *proximus*, sin aliqua

¹ Vid. Caietan., In *loc. cit.* s. Thomae.

² In *lib. III Sent.*, Dist. XXVII, q. II, a. 4, sol. 3 c.

³ Alb. M., *De Hom.*, tract. I, q. IV, a. 2. Vid. s. Thom., I, q. XXVIII, a. 3 c.

desit, *remotus*, e. g., ignis stupae admotus est in *actu primo proximo* eum urendi, illi nondum admotus est in *actu primo remoto*: *Actu secundo*, si iam operetur.

XXIV. ACTU SIGNATO — ACTU EXERCITO 1° idem significant quod *actu reflexo* — *actu directo*¹. 2° *Actu exercito* aliquid significari dicitur, cum, nullo adhibito signo, ipsum opus exhibetur: *Actu signato*, cum claris verbis, aliove signo indicatur. Ita Christus, cum in monte discipulos docuit, viam ad coelum aperuit *actu signato*; in monte Calvariae autem *actu exercito*. 3° *Actu signato* illud velle dicimus, quod verbis, nutibus, aut aliis signis indicatur: *Actu exercito* illud, quod absque verbis etc. ex aliquo facto colligitur, aut omissione facti, ut ex silentio, cum quis loqui deberet; unde iuxta regulam iuris: *Qui tacet, consentire videtur*.

XXV. ADAEQUARI — AEQUALE ESSE et ASSIMILARI — SIMILE ESSE. Unum alteri *aequale* dicitur, quod convenit cum eo in quantitate vel *dimensiva*, vel *virtuali*; *simile*, quod convenit in qualitate. Iam aequalitas, vel similitudo est mutua, si quantitas, vel qualitas in utroque eadem perfectione invenitur. Quod si alterum imitatur tantum illam qualitatem, vel quantitatem, quae alterius propria est, tunc illud isti simile, vel aequale dicitur, et non vicissim. E. g., pictura est similis homini, creaturae sunt quodammodo similes Deo, et non vicissim. *Adaequari* autem, et *assimilari* significat etiam assequi quantitatem, aut qualitatem alterius vel per quemdam motum, idest successive, vel quatenus unum accipit eam ab altero: « Assimilari supra hoc, quod est simile esse, ponit quemdam motum et accessum ad unitatem qualitatis, et similiter adaequari ad quantitatem² ». Quod cum evenit, illud, quod accipit, dicitur *adaequari*, aut *assimilari* alteri, a quo accipit, et non vicissim.

Hac distinctione s. Thomas probat inter Personas Divinas esse mutuam aequalitatem et similitudinem, « quia magnitudo vel bonitas est plene in qualibet Divina Persona. Sed quia una Persona accipit ab alia, et non e converso, ideo Persona accipiens potest dici adaequari, vel assimilari illi Personae, a qua accipit, et non e converso³ ».

¹ De his vid. voces *Directe* — *Reflexe*, litt. D.

² In *lib. I Sent.*, Dist. XIX, q. I, a. 2 sol.—³ *Loc. cit.*

XXVI. ADAEQUATE — INADAEQUATE ¹.

XXVII. AD EXTRA — AD INTRA ².

XXVIII. ADHAESIVE — INHAESIVE — INFORMATIVE. *Adhaesive* in alio esse dicitur id quod illi unitur, ita tamen ut ipsum intime non pervadat, e. g., hederam *adhaeret* parieti. *Inhaesive*, quod alicui inest tamquam subiecto, a quo sustentatur, ita ut ab illo pendeat in suo *esse*: Hoc modo accidentia dicuntur *inhaerere* substantiae; e. g., nigredo *inhaeret* hebano. *Informativa* est in alio illud, quod est eius *forma*, seu quod illud in propria specie constituit: Sic anima *informativa* est in corpore ³.

XXIX. ALTERATIO — ACCRETIO — DECRETIO ⁴.

XXX. ANALOGICE — AEQUIVOCE — UNIVOCE — DENOMINATIVE. Nomen, quod communiter pluribus sub eadem definitione tribuitur, eo quod haec in unam superiorem naturam reducuntur, *univoce* de iis praedicari dicitur. Sic animal *univoce* de homine, et equo praedicatur, significat enim idem in homine, et equo, non quidem prout haec plura sunt, sed prout eidem generi subiiciuntur ⁵. Nomen, quod communiter pluribus secundum diversam definitionem tribuitur, quin aliqua causa, ob quam ipsius commune sit, possit assignari, *aequivoce* de iis praedicatur. Ita nomen canis de cane terrestri, et de cane marino; haec enim significat non quidem prout aliquam naturam communem habent; sed prout plura sunt, seu prout diversa utriusque natura est, atque quin ulla similitudo, aut ullus alius ordo unius ad alterum in eis inveniatur. « Ubi est pura aequivocatio, nulla similitudo in rebus attenditur, sed solum unitas nominis ⁶ ». Ex quo fit, ut *aequivocatio nominis processum argumentationis impediatur* ⁷. *Analogice* de pluribus communiter praedicatur nomen, quod secundum diversam significationem accipitur, ita tamen,

¹ Vid. voces *Causa*; *Obiectum*; *Totaliter*.

² Vid. *Actio transiens* — *immanens*, pag. 9.

³ Vid. vox *Forma*, litt. *F*.

⁴ Vid. *Motus accretionis* — *decretionis* — *alterationis*, litt. *M*.

⁵ « Ex his, quae sunt sub decem praedicamentis, alia quidem sunt synonyma, sicut bos et homo, quatenus animal. Sunt enim synonyma quorum nomen est commune, ut animal; et ratio eadem, hoc est definitio »; Clem. Alex., *Strom.* lib. VIII, n. 8.

⁶ *Contr. Gent.*, lib. I, c. 33.—⁷ *Ibid.*

ut non desit aliquod principium, ex quo illud commune eis sit. E. g., *Nero* et de rege quodam, et de hominibus crudelibus propter similitudinem cum illo dicitur: et *sanitas* tum animali, tum medicinae, tum pulsui tribuitur ob ordinem, quem ad sanitatem habent. Ex quibus perspicitur nomina, quae Deo, et creaturis communiter tribuuntur, non *univoce*, sed *analogice* esse accipienda ¹. Denique *denominative* de substantia dicitur illud nomen, quod ab accidentibus, quae ei insunt, efformatur; e. g., si Socrati *sapientia* inest, nomen *sapientis* a *sapientia* efformatum ipsi convenire debet; unde *sapiens* dicendus est. Nomina *univoce synonyma*, aequivoca *homonyma*, denominativa *paronyma* a Graecis appellantur ². *Synonyma* vero a nonnullis dici solent non solum quae contra *homonyma* distinguuntur, verum etiam plura nomina unum declarantia, quibus idem conceptus respondet, ut *ensis*, *gladius*, *mucho*; quae proprie *polyonima*, seu *multivoca* dicenda sunt.

XXXI. ANALOGIA ATTRIBUTIONIS — ANALOGIA PROPORTIONIS. *Analogia attributionis* dicitur ea, cuius termini idem nomen sumunt ab aliquo, cui res illo nomine significata, et ad quam ipsi quadam ratione referuntur, principaliter convenit. E. g., *analogia attributionis* dicuntur *sana* cibus, medicina et pulsus, quia unumquodque eorum nomen *sani* mutuatur a sanitate, quae animali proprie, et principaliter convenit, et ad quam aliquo modo referuntur; nam cibus dicitur *sanus*, quia sanitatem in corpore animalis conservat, medicina, quia illam producit, pulsus, quia illam patefacit. Item, de quantitate et qualitate nomen *entis* secundum *analogiam attributionis* communiter dicitur, quia illud trahunt a substantia, a qua pendent, et cui *ens* per

¹ I, q. XIII, a. 5 c. De nominibus *aequivocis*, et *analogis* ita loquitur idem Clem. Alex. « Homonyma sunt, quae utuntur eodem nomine, non autem habent eandem rationem, ut homo, qui est et animal, et homo pictus. Ex homonymis autem alia quidem habent idem nomen ex fortuna, ut Ajax Locrius et Ajax Salaminus; alia autem ex intentione. Et ex his, alia quidem per similitudinem, ut homo, et qui est animal, et qui pictus: alia autem per proportionem et convenientiam, ut pedes Idae, et nostri pedes, propterea quod sint inferius: alia autem ex operatione, ut pes navis, per quem navis navigat, et pes noster, per quem movemur »; *Loc. cit.*

² « Denominativa sunt quae ex aliquo altero sunt nominata, ut a fortitudine fortis »; Clem. Alex., *ibid.*

se, ac proinde principaliter convenit. *Analogia proportionis* est ea, cuius termini commune nomen sortiuntur, quia illud, quod eo nomine significatur, etsi in eis sit simpliciter diversum, tamen per quamdam similitudinem, vel quemdam ordinem, quem inter se habent, potest ipsis convenire. E. g., animal, et cibus, vel animal, et pulsus dicuntur sana *analogia proportionis*, quia hoc nomen accipiunt non eo quod ordinem ad aliquid principale habent, sed eo quod *sanitas*, etsi in eis diversam, tamen secundum aliquem respectum eandem significationem praesert. Ita etiam nomen *rex* homini, et leoni attribuitur, quia eo modo se habet leo inter feras, quo ille homo, qui ceteris hominibus praest. Quare in his analogis « duorum attenditur ordo, vel respectus non ad aliquid alterum, sed ad unum ipsorum; sicut ens de substantia, et accidente dicitur, secundum quod accidens ad substantiam respectum habet: non secundum quod substantia, et accidens referantur ad aliquid tertium¹ ». Itaque secundum *analogiam attributionis* « aliquid praedicatur de duobus per respectum ad aliquod tertium, sicut ens de quantitate et qualitate per respectum ad substantiam ». Secundum autem *analogiam proportionis* « aliquid praedicatur de duobus per respectum unius ad alterum, sicut ens de substantia, et quantitate² ».

Ex his consequitur, nomina, quae, uti diximus³, *analogice* de Deo, et de creaturis praedicantur, non secundum *analogiam attributionis*, sed secundum *analogiam proportionis* esse intelligenda. « Nam in primo modo praedicationis oportet esse aliquid prius duobus, ad quod ambo respectum habent, sicut substantia ad quantitatem, et qualitatem; in secundo autem non, sed necesse est unum esse prius altero. Et ideo, cum Deo nihil sit prius, sed Ipse sit prior creatura, competit in divina praedicatione secundus modus analogiae, et non primus⁴ ».

XXXII. ANALOGIA PROPORTIONIS—ANALOGIA PROPORTIONALITATIS. Sunt duo diversi modi *analogiae proportionis*. Qui ut intelligantur, in memoriam revocandum est, quid sit *proportio*, quid *proportionalitas*. *Proportio* quemdam

¹ *Contra Gent.*, lib. I, c. 34.

² *Qq. dispp.*, *De Pot.*, q. VII, a. 7 c.

³ Pag. 14. — ⁴ S. Thom., *Qq. dispp.*, loc. cit.

ordinem inter duos terminos determinate significat; quemadmodum apud arithmeticos proportio dicitur *habitus*, seu ordo inter duos numeros aequales, vel inaequales, ut ordo quatuor ad duo, quatenus quatuor includunt bis duo. *Proportionalitas* autem significat quemdam ordinem, seu similitudinem inter duas proportionem, quemadmodum ipsi arithmetici dicunt: sicut se habent quatuor ad duo, ita se habent sex ad tria; in utroque enim numerus maior bis includit minorem, quocirca *proportionalitas* est proportio proportionum. « Aequalitas, ait s. Thomas, proportionum vocatur *proportionalitas*¹ ». Hinc existit duplex modus *analogiae proportionis*. Primus, qui retinet nomen *analogiae proportionis*, significat quemdam ordinem inter ipsos terminos unius proportionis, alter vero denotat quamdam convenientiam, seu similitudinem inter duas, vel plures proportionem. Quocirca, secundum *analogiam proportionis*, nomen pluribus communiter tribuitur, eo quod significat quamdam similitudinem, seu relationem, quae inter ipsa existit; uti in allato exemplo *sanitatis*, quae de animali et de cibo praedicatur: Secundum autem *analogiam proportionalitatis* aliquod nomen pluribus communiter attribuitur, eo quod significat relationem unius ad aliud similem esse relationi alterius ad alterum; sicuti nomen visus dicitur de visu corporali, et intellectuali, « eo quod sicut visus est in oculo, ita intellectus est in mente² ». Atque, « secundum hunc modum similitudinis transferuntur corporalia ad spiritualia »; e. g., cum dicitur: « Sicut se habet aqua ad delendas maculas corporales, ita gratia ad abluendum spirituales³ ». Hinc nomina, quae de Deo et de creaturis secundum *analogiam proportionis*, uti paulo ante diximus, praedicantur, intelligenda sunt secundum alteram speciem huius analogiae, nempe secundum *analogiam proportionalitatis*. Etenim « quia in his, quae primo modo analogice dicuntur, oportet esse aliquam determinatam similitudinem inter ea, quibus est aliquid per analogiam commune, impossibile est aliquid per hunc modum analogiae dici de Deo et creatura, quia nulla creatura habet talem

¹ *In lib. V Met.*, lect. V.

² *Qq. dispp.*, *De Ver.*, q. II, a. 11 c.

³ *In lib. IV Sent.*, Dist. I, q. I, a. 4, sol. 3 ad 3.

habitudinem ad Deum, per quam possit Divina perfectio determinari. Sed in alio modo analogiae nulla determinata habitudo attenditur inter ea, quibus est aliquid per analogiam commune; et ideo secundum illum modum nihil prohibet aliquid nomen analogice dici de Deo ¹».

XXXIII. ANALYSIS CONSEQUENTIAE — ANALYSIS CONSEQUENTIS. Per *analysim consequentiae* resolvitur syllogismus, cum, forma eius diligenter excussa, firmum ipsum esse ostendimus, propterea quod notionibus, atque enunciationibus constet ex arte connexis ad figurarum et modorum leges. Per *analysim autem consequentis* syllogismum resolvimus, cum, eius materia excussa, firmum esse ostendimus, propterea quod enunciationibus constet veris, et necessariis, ex quibus, tamquam ex causis, oritur conclusio, et ex conclusione scientia. Quare libri, in quibus Aristoteles de syllogismo agit, *Analytici* appellantur, atque ii, in quibus de *analisi consequentiae*, *Priores*; ii autem, in quibus de *analisi consequentis*, *Posteriores*; nam *consequentia* est prior et latius patet, quam *consequens*, quod scientiam parit; cum illa ad omnem syllogismum pertineat, hoc dumtaxat ad demonstrativum, et necessarium.

XXXIV. ANTECEDENTER — CONCOMITANTER — CONSEQUENTER. 1° *Antecedenter* respectu alterius dicitur id, quod est illo prius: *Consequenter*, quod est illo posterius: *Concomitantem*, quod nec prius eo est, nec posterius, sed cum illo coniungitur. Sic causa natura sua *antecedenter* est quoad suum effectum; e contrario effectus natura sua est *consequenter* quoad causam. Item causa, aliquando est tempore *concomitanter* cum effectu, uti lux cum sole ². 2° *Antecedenter* aliquid velle is dicitur, qui illud vult, praetermissis eius circumstantiis; *consequenter*, qui illud vult, inspectis omnibus circumstantiis. Sic iudex *antecedenter* vult omnes cives vivere, *consequenter* vult mortem rei. Hinc intelligitur quid sibi velit theologicum illud dogma, Deum voluntate *antecedente* velle salutem hominum, etiam post Adae lapsum. 3° *Antecedenter* dicitur impossibile, aut necessarium id quod tale est *absolute*; *consequenter* vero, quod eiusmodi est *hypothetice* ³.

¹ De Ver., loc. cit.

² Vid. Causa prior est suo effectu, litt. C.

³ Vid. pag. 3 et 4; et, Necessitas antecedens—consequens, litt. N.

XXXV. APPETITUS ELICITUS — APPETITUS NATURALIS. *Appetitus*, sive inclinatio rei ad bonum, dicitur *naturalis*, si exurgit ex cognitione, quae non in ipso appetente est, sed tantum in Deo, qui singulas res in proprium finem ordinavit. Hoc modo res naturales, quae omni cognitione destituuntur, in suum finem inclinant. *Appetitus elicitus* e contrario oritur ex cognitione, quae in ipsis appetentibus existit; et quoniam cognitio vel sensitiva, vel intellectiva est, ideo *appetitus elicitus*, qui illam consequitur, dividitur in *sensitivum*, et *intellectivum*.

XXXVI. APPETITUS IRASCIBILIS — APPETITUS CONCUPISCIBILIS. Sunt duae species appetitus sensitivi. *Appetitus concupiscibilis* est ea facultas, qua anima cupit bonum, prout hoc natura sibi consentaneum, et delectabile sensibus apprehendit, et aversatur malum, quod natura sibi noxium, ac ingratum sensibus apprehendit; e. g., appetit cibum, et venenum abhorret. *Appetitus irascibilis* est ea facultas, qua anima tendit in aliquid, quia velut bonum ex eo apprehenditur, quod vim habet vincendi difficultates, quibus assecutio illius boni, quod appetitu concupiscibili appetimus, et fuga illius mali, quod eodem appetitu aversamur, impeditur; e. g., appetitu *irascibili* rixam appetimus, veluti bonum, quo viam nobis ad assecutionem cibi obstruentibus, vel venenum propinantibus resistimus ¹.

XXXVII. A QUO — AD QUEM — CUI. *A quo* significat illud, unde aliquid profluit: *Ad quem*, terminum, in quem aliquid tendit: *Cui*, illud, in cuius gratiam aliquid fit. E. g., operum miserationis principium *a quo* est charitas; terminus *ad quem* est indigens, cui subvenimus; terminus *cui* est Deus, quem per illa observamus. Adnotante s. Thoma, productiones rerum accipiunt speciem et dignitatem non a termino *a quo*, sed *ad quem*. Quocirca « creatio est perfectior, et prior, quam generatio et alteratio, quia terminus *ad quem* est tota substantia rei; id autem, quod intelligitur ut terminus *a quo*, est simpliciter non ens ².

XXXVIII. ARGUMENTARI A MAIORI AD MINUS — A MINORI AD MAIUS — A SIMILI. *Maius* hic vocatur id, quod magis probabile, et verisimile videtur; e. g., maius est hominem vincere equum, quam leonem. Iam argumentamur

¹ I, q. LXXXII, a. 5 c. — ² I, q. XLV, a. 1 ad 2.

a maiori ad minus tripliciter negative. 1° Maiori, et minori positus ex parte subiecti, puta Angelus bonus non potest cogere voluntatem hominis, ergo nec Daemon. 2° Positus maiori et minori ex parte praedicati, uti, Homo non potest domare equum, ergo nec leonem. 3° Ex parte utriusque extremi, e. g., Rex non potuit expugnare castrum, ergo nec Dux expugnabit urbem. *A minori autem ad maius* argumentamur etiam tripliciter, sed affirmative. 1° Ex parte subiecti, ut, dux expulit hostes, ergo imperator expellet. 2° Ex parte praedicati, ut, vicit leonem, ergo vincet equum. 3° Ex parte utriusque, ut, Christus pro nobis gravissima tulit tormenta, ergo et nos haec modica ferre debemus. Denique argumentatio *a simili* tum affirmative, tum negative adhiberi potest, atque versatur circa ea, quae aliquam formam eiusdem rationis participant, e. g., cygnus disgregat visum, ergo et nix: equus non est particeps rationis, ergo nec leo; vel circa ea, quae eandem habent proportionem; e. g., Sicut se habet auriga in curru, ita dux in exercitu; sed auriga attente et caute debet dirigere currum; ergo et dux prudenter debet gubernare exercitum. Sicut se habet ancilla ad dominam, ita sensus ad rationem: sed non debet ancilla imperare dominae; ergo nec sensus rationi. Iamvero similitudo sumenda est in eo, ratione cuius praedicatum subiecto inest, secus nullum erit argumentum; non enim recte infertur, *cygnus sentit, ergo et nix*; quia etsi similentur in albitudine, tamen haec non est ratio, qua cygnus sentit. In] argumentum *a simili* redigitur etiam illud, quod *a pari* nuncupatur, e. g., Lex est, qui occiderit patrem, obvolutus corio deiiciatur in profluentem; ergo et qui occiderit matrem, est deiiciendus, quia par est peccatum.

XXXIX. ARGUMENTARI A PRIORI — A POSTERIORI. *A posteriori* idem est, ac ab effectu: *A priori* idem est ac per causam. E. g., *a priori* ex Dei sapientia concluditur ordinata huius mundi administratio: item, resurrectio mortuorum ex resurrectione Christi, « quia resurrectio Christi est causa resurrectionis nostrae. . . efficiens, et exemplaris: nam in quantum Deus, sive in quantum Divinitas est in Christo, Christus est et exemplar, et causa efficiens resurrectionis mortuorum per humanitatem suam, sicuti

per instrumentum Divinitatis suae ¹». *A posteriori* eruitur existentia causae, si ex nexu, quo effectus ad illam refertur, deducatur; « sicut ignem ex fumo perpendimus ²».

XL. ARTIFICIOSE — NATURALITER. *Naturaliter* fit, vel acquiritur id, quod non requirit humanam industriam; sic arbor *naturaliter* tempore verno viret: *Artificiose*, quod requirit alicuius industriam; sic panis, vinum etc. *artificiose* conficiuntur; licet alio sensu etiam naturaliter hoc fiat, quatenus nempe non fit *supernaturaliter* ³. Alio etiam sensu aliquid dicitur esse *per artem*. Etenim, docente s. Bonaventura, « quaedam est ars, cuius operatio consequitur naturam, et opus istius artis sic est artificiale, quod non est naturale »; e. g., *homo pictus*: « Quaedam est ars, quae est fundamentum naturae, et opus illius artis bene est naturale, quia fabricat ipsum natura, talis est ars, cuius opus est creare ⁴ ».

XLI. ASSENSUS — CONSENSUS. *Assensus* est actus intellectus, qui adhaeret alicui veritati vel propter evidentiam sive immediatam, sive mediatam, vel quia ad id a voluntate determinatur, quemadmodum evenit in actibus fidei ⁵. *Consensus* est actus voluntatis, quae tendit in id, quod iam ab intellectu iudicatum est. « Consensus, inquit s. Bonaventura, non est aliud, quam concordia voluntatis simul, et rationis ad unum aliquid faciendum; unius ut arbitrantis, et iudicantis, alterius autem ut praeoptantis ⁶ ».

XLII. ASSERTIVE—NARRATIVE—DISPUTATIVE. *Assertive* aliquid dicitur, quod ita se habere affirmatur: *Narrative*, quod uti ab aliis assertum recitatur: *Disputative*, quod veritatis inquirendae causa pronuntiatur. E. g., *assertive* Scribae, et Seniores de Christo dicebant: *reus est mortis*; *narrative* hoc ipsum refertur ab Evangelista: *disputative* s. Thomas dicit, *videtur quod non sit Deus*.

XLIII. ATTRIBUTUM SUPERIUS — INFERIUS. Illud attributum dicitur *superius* alio, quod illo universalius est, seu quod maiorem ambitum, idest extensionem habet. E. g.,

¹ In I Cor. c. XV, lect. II.

² In lib. III Sent., Dist. XXIII, q. I, a. 2 sol.

³ Vid. voces *Naturale*—*Supernaturale*, litt. N.

⁴ In lib. II Sent., Dist. XVI, dub. 4.

⁵ Vid. s. Thom., *Qq. disp.*, *De Ver.*, q. XIV, a. 1 c.

⁶ In lib. II Sent., Dist. XXXVIII, a. II, q. 2 resol.

attributum *corporis* dicitur *superius* attributo *viventis*, quia sunt longe plura, quibus competit ratio corporis, quam ea sint, quae vita donantur.

XLIV. AUREA — AUREOLA. His vocibus Theologi utuntur. *Aurea* est praemium essentiale hominis, sive beatitudo, quae consistit in eo quod ipse perfecte Deo fruatur. *Aureola*, seu corona, est quoddam praemium accidentale, quod essentiali superadditur, ob singularium virtutum eximios actus. Eius definitionem tradit s. Thomas iis verbis: « Privilegiatum praemium privilegiatae virtuti respondens ¹ »; id est gaudium quoddam accidentale, quod Beati percipiunt ex victoria, quam vi alicuius particularis virtutis consecuti sunt. Hinc secundum triplicem triumphalem victoriam, quam de triplici hoste perfecte in hac vita consequuntur, mundo, carne, et diabolo, de mundo per martyrium, de carne per virginitatem, de diabolo, a se, et a cordibus aliorum expellendo per doctrinam et praedicationem, triplex assignatur aureola, Martyrum, Virginum, et Doctorum.

A

EFFATA

I. AB EODEM RES HABET, QUOD SIT ENS, ET QUOD SIT UNA ².

II. AB EXTREMO AD EXTREMUM NON DATUR TRANSITUS, NISI PER MEDIUM ³.

III. ABSOLUTUM EST PRIUS RESPECTIVO. Est nempe prius *natura*, quia hoc ab illo pendet, non contra: *Dignitate*; quo enim aliquid a pluribus pendet, eo est imperfectius; relatio autem pendet a subiecto, fundamento, et termino, dum e contrario absolutum dicitur *quasi ab alio solutum*, seu disiunctum a respectu ad aliud: *Cognitione*, quae scilicet rerum origines, et relationes investigat, seu quae circa relativa, prout relativa sunt, versatur, non item quae res in seipsis inspicit.

Haec autem circa idem effatum adnotanda sunt: 1° Ab-

¹ In lib. IV Sent., Dist. XLIX, q. V, a. 5.

² Vid. *Unitatem ab eodem res desumit*, etc., litt. U.

³ Vid. litt. E.

solutum semper est prius *respectivo*, quod in ipso fundatur, non item omni *respectivo*; e. g., *esse hominem* est prius, quam *esse causam effectuum*, qui ab eo producuntur, non autem est prius quacumque alia causa. 2° Relatum, cuius essentia in relatione omnino consistit, posterius est absoluto; e. g., *esse servum* est posterius, quam *esse hominem*; at illud, cui relatio attribuitur, non oportet, ut sit posterius; e. g., illud, cui attribuitur *esse causam*, non semper est posterius, quam *esse substantiam*. Quam ob rationem minus relatum non est ante magis relatum; siquidem « quanto causa est prior, tanto habet relationes ad plures effectus ¹ ». 3° In Divinis hoc effatum locum non habet, quia *Essentia Divina*, cum a relationibus reipsa non distinguatur, illis prior dici non potest.

IV. ABSTRACTIUS QUO ALIQUID EST, EO SIMPLICIUS EST. Etenim si abstractio circa aliquam rem ulterius progrediatur, minor fit numerus proprietatum, quae in ea reperuntur. E. g., simplicius est *esse substantiam*, quam *esse corpus*. Ex quo intelligitur illud effatum veritate gaudere, si illud, quod abstrahitur, reipsa distinguatur ab illo, a quo abstrahitur, ita ut ex utroque aliqua compositio existat. Quocirca adhibendum non est in Divinis; etsi enim *natura Divina abstracta a Persona* intelligatur, tamen non est ea simplicior, siquidem nulla inter utramque realis est distinctio ².

V. ABSTRACTUM EST FORMA CONCRETI. Scilicet, abstractum est id, a quo concretum denominatur; e. g., ab albedine res dicitur alba, et a visione res dicitur visa. Ex quibus exemplis patet *formam* hic sumi pro ratione, per quam aliquid denominatur, quae necesse non est ut sit in ipsa re, cum possit etiam esse aliquid principium extra rem, et a quo ista pendet, siquidem *visio*, ex qua res denominatur *visa*, est extra rem *visam*. Hac ratione, quemadmodum s. Bonaventura adnotavit, aliqui homines ex Divinitate denominantur divini, ut *divinissimus Paulus*, vel *divinissimus Ioannes* ³.

VI. ABSTRACTUM EST PRIUS CONCRETO. *Abstractum* non est quidem *cognitione* prius *concreto*; nam, ut passim do-

¹ 1^a 2^{ae}, q. XVI, a. 4 ad 2.

² Vid. s. Bonav., In lib. I Sent., Dist. XXXIV, a. I, q. 1 ad arg.

³ In lib. III Sent., Dist. XI, dub. 3.